

Izabela Lipińska

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Kontraktacja jako prawny instrument organizowania rynku w systemie limitowanej produkcji (na przykładzie rynku cukru)

Wstęp

Przedmiotem rozważań w ramach niniejszego artykułu jest określenie roli umowy kontraktacji w kształtowaniu unijnego rynku rolnego. Umowa ta jest jednym ze sposobów zagwarantowania produkcji rolnej na pewnym, z góry ustalonym poziomie. Ma ona w Polsce długą historię, a jej oddziaływanie na wytwarzanie produktów rolnych i obrót nimi ulegało zmianom [Kozak 1954, Stelmachowski 1960]. Umowa kontraktacji została wprowadzona do kodeksu cywilnego jako odrębna umowa nazwana (art. 613–626 k.c.) [Ustawa Kodeks cywilny]. Jednakże w kodeksie cywilnym został zarysowany jedynie model obrotu produktami rolnymi, który opierał się na względnej samodzielności stron. Przepisy dotyczące tej umowy, zawarte w kilkunastu artykułach, objęły podstawowy trzon zasad i reguł, które miały ułatwiać oraz ujednoclić stosowanie różnych unormowań jej dotyczących, a porozrzucanych po wielu aktach prawnych. Przez wiele lat była ona zawierana na podstawie określonego wzorca.

Z chwilą podjęcia przygotowań do objęcia Polski Wspólną Polityką Rolną i stopniowego wdrażania *acquis communautaire* umowa kontraktacji została poddana „pewnemu” oddziaływaniu przepisów unijnych w zakresie kształtowania i funkcjonowania niektórych rynków rolnych. Jej rola uległa zmianie po 1 maja 2004 r. z chwilą implementowania unijnego porządku prawnego na poszczególnych rynkach. Obecnie jest ona jednym z instrumentów prawnych, które mają wpływ na ich organizację.

Kontraktacja nie jest jednak umową, której zawarcia wymagają przepisy unijne w odniesieniu do wszystkich produktów rolnych. Ponadto, ustawodawca unijny nie posługuje się określeniem „umowa kontraktacji” tylko „production contract” oraz „delivery contract”. Jednakże z punktu widzenia roli, jaką ona pełni, podstawowe elementy wymienionych umów w ramach organizacji poszczególnych branżowych rynków rolnych jednoznacznie wskazują na ich przynajmniej podobieństwo do kontraktacji. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że

regulacje branżowe najczęściej przewidują jedynie możliwość zawierania takich umów, a nie ich obowiązek. Zatem w celu zabezpieczenia określonego wolumenu produkcji ustawodawca unijny daje stronom możliwość dokonania wyboru typu umowy, jaką chcą się związać.

Jednym z rynków rolnych, na którym ustawodawca zarówno unijny, jak i krajowy jednoznacznie wymaga zawarcia tej umowy, jest rynek cukru. Jest on jednym z najbardziej „uregulowanych” rynków rolnych, poddawanych oddziaływaniu daleko idącej interwencji państwa. Wszelkie zjawiska na nim zachodzące są sterowane, a dostęp do rynku od strony uczestników, czyli producentów cukru i plantatorów buraków cukrowych, jest ograniczony przez stosowane bodźce ekonomiczne lub prawne.

Cel i metoda badań

Celem artykułu jest próba spojrzenia na umowę kontraktacji jak na instrument organizacji rynku rolnego w systemie limitowanej produkcji. Umowa ta jest rozpatrywana na przykładzie rynku cukru. W szczególności chodzi o udzielenie odpowiedzi na pytanie, na ile obecna regulacja umowy kontraktacji umożliwia sprawne, odpowiadające założeniom Wspólnej Polityki Rolnej, funkcjonowanie rynku cukru.

Punktem wyjścia do rozważań merytorycznych jest prześledzenie roli umowy kontraktacji, jaką pełni ona w świetle krajowego porządku prawnego. Niezbędne jest zatem określenie jej znaczenia zarówno w ujęciu historycznym, jak i po przystąpieniu Polski do UE. Następnie przedstawiona jest rola umowy kontraktacji, jaka została jej wyznaczona przez ustawodawcę wspólnotowego zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi. Ostatnia część artykułu jest próbą odpowiedzi na pytanie, w jakim kierunku powinna iść regulacja prawa w zakresie umowy kontraktacji z punktu widzenia plantatora buraków cukrowych oraz producenta cukru.

W pracy zastosowano dogmatyczną metodę analizy unijnych i krajowych aktów prawnych oraz metodę deskryptywną.

Umowa kontraktacji buraków cukrowych w świetle ustawodawstwa krajowego

Rola umowy kontraktacji ewoluowała wraz ze zmianą warunków politycznych i ekonomicznych w kraju. Zaraz po II wojnie światowej była ona jednym z instrumentów realizacji narodowych planów społeczno-gospodarczych [Selwa i Stelmachowski 1970]. Umożliwiła włączenie gospodarstw chłopskich do państwowego systemu zaopatrzenia i zbytu, tym samym eliminując pośredników

prywatnych [Stelmachowski 1960]. Ponadto, kontraktacja uzupełniała system dostaw obowiązkowych. Po 1956 r., na skutek zmian w polityce rolnej kraju, stała się obok skupu wolnorynkowego dominującą metodą skupu, uzupełnianą przez dostawy obowiązkowe. Umowy kontraktacji były zawierane na zasadzie dobrowolności, ale na podstawie tzw. planu kontraktacji ustalanego przez Radę Ministrów lub Prezydium Rządu w drodze uchwały. Mimo że teoretycznie państwo, by zachęcić rolników do zawierania takich umów, stosowało jedynie środki o charakterze bodźców ekonomicznych, to wspomniane uchwały określały między innymi warunki umowy oraz jej finansowanie [Selwa i Stelmachowski 1970].

Spadek zainteresowania umową kontraktacji nastąpił w 1990 r., co było w dużej mierze spowodowane uwolnieniem cen oraz stworzeniem możliwości skupu prowadzonego na zasadach wolnego rynku. Jednakże nadal była ona zawierana na podstawie przepisów kodeksu cywilnego, które przyznawały stronom umowy dużą swobodę w kształtowaniu ich praw i obowiązków. Przedmiotem kontraktacji były wówczas przede wszystkim buraki cukrowe, rzepak, zboża, trzoda chlewna oraz niektóre warzywa i owoce.

„Rewitalizacja” umowy kontraktacji – jak zaznaczono powyżej – nastąpiła dopiero wraz z początkiem akcesji Polski do Unii Europejskiej. Było to z jednej strony podyktowane przygotowaniem polskiego rynku rolnego do objęcia go WPR, natomiast z drugiej strony wynikało ze zmian, jakie zachodziły na krajowym rynku. Chodzi tu w szczególności o występującą na rynku przewagę podaży nad popytem. Fakt ten stawiał konsumentów produktów rolnych w pozycji uprzywilejowanej, pozwalającej na wymuszanie zmian w jego kształtowaniu, i to w najbardziej pożądanym przez siebie kierunku, czyli dogodnej niżki cen [Tomasini 2003].

Wówczas pierwszym rynkiem rolnym, który „otrzymał” szatę prawną był rynek cukru, jako jeden z najbardziej strategicznych rynków dla krajowego przemysłu. Ustawodawca krajowy wprowadził obowiązek zawierania umowy kontraktacji w ustawie o regulacji rynku cukru z 2000 r. (dalej: ustawa o regulacji rynku cukru). Ustawa ta w art. 2 pkt 6 określiła definicję plantatora jako tylko i wyłącznie posiadacza gruntu rolnego znajdującego się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, który na swoim gruncie uprawia buraki cukrowe na podstawie umowy kontraktacji zawieranej z producentem.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że pierwszym uchwalonym aktem prawnym, którego celem było przystosowanie sektora cukru do standardów obowiązujących w UE, była ustawa z 26 sierpnia 1994 r. o regulacji rynku cukru i przekształceniach własnościowych w przemyśle cukrowniczym. W 14 artykułach określiła ona zasady regulacji rynku cukru oraz zasady przekształceń własnościowych w cukrownictwie. Jednakże w treści ustawy nie zostały zawarte

żadne uregulowania dotyczące zawierania umów kontraktacji, mimo że była ona wówczas praktycznie jedynym sposobem dostarczania korzeni. Była ona zawierana jedynie na podstawie kodeksu cywilnego, a ustawodawca nie przypisywał jej szczególnej roli w organizacji tego rynku.

Zgodnie z treścią ustawy o regulacji rynku cukru z 2000 r., każdy producent cukru, który otrzymał limit A i limit B, miał obowiązek zawarcia z plantatorami buraków cukrowych umów kontraktacji w wysokości odpowiadającej przyznanego mu limitu. Producent, który umowy takiej nie zawarł, był zobowiązany do dokonania zapłaty za wszystkie buraki przerobione na cukier, aż do wysokości przyznanego mu limitów, licząc po cenie minimalnej na buraki A. Takie rozwiązanie prawne miało przymuszać producentów do zawierania umów, a bodźcem była jedynie wyższa cena tej kategorii korzeni. Z kolei z punktu widzenia plantatora zawarcie umowy gwarantowało ich odbiór przez cukrownie. Wiązało się to również z możliwością otrzymania przez niego świadczeń dodatkowych, zabezpieczenia przez producenta transportu korzeni oraz otrzymania produktu ubocznego w postaci melasy.

Przy zawieraniu umów nadal, ale nie tylko, zastosowanie miały przepisy kodeksu cywilnego (art. 613–626 k.c.). Zgodnie z pierwotną treścią art. 8 ust. 4 ustawy o regulacji rynku cukru, umowy te nie mogły naruszać zasad określonych w tzw. Porozumieniu Branżowym. Obowiązek jego sformułowania nałożył ustawodawca w art. 3 ust. 9 na Komisję Porozumiewawczą. Porozumienie to było załącznikiem do umowy, który miał między innymi określać warunki produkcji i organizacji dostaw buraków cukrowych oraz warunki ich odbioru i zapłaty. Porozumienie, o którym mowa, nie zostało jednak zawarte w wyznaczonym przez ustawodawcę terminie i w związku z tym sprawy dotyczące kształtowania wzajemnych stosunków między plantatorami a producentami cukru uregulował minister właściwy do spraw rynków rolnych, przy zapewnieniu jednakowej ochrony interesów producentów cukru i plantatorów buraków cukrowych.

Ostatecznie reguły dotyczące zawierania umów kontraktacji buraków cukrowych zostały określone w rozporządzeniu z 15 marca 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad współpracy między producentami cukru i plantatorami buraków cukrowych. Zgodnie z treścią tego rozporządzenia, producent cukru uzgadniał z plantatorami, z którymi zawarł umowę kontraktacji na buraki cukrowe, harmonogram dostaw buraków oraz warunki ich produkcji i odbioru (§ 5 pkt 1 rozporządzenia)¹. Z kolei warunki produkcji i odbioru obejmowały: wykaz

¹ Harmonogram taki musiał zawierać określone elementy. Wśród nich należy wymienić: terminy oraz ilość buraków cukrowych dostarczanych przez plantatorów, szczegółowe zasady zapłaty za buraki cukrowe (z uwzględnieniem w szczególności kosztów dowozu buraków cukrowych przez plantatora, wstępnego ich doczyszczania, oraz kosztów załadunku oraz wysokości odliczeń od ceny za buraki cukrowe).

odmian nasion używanych do zasiewu buraków cukrowych, sposób stosowania nawozów podczas uprawy, gęstość obsady buraków cukrowych, dopuszczalny okres wysiewu buraków cukrowych na tym samym gruncie rolnym, sposób i terminy informowania producenta cukru o konieczności przeorania buraków oraz wystąpieniu groźnych chorób lub szkodników buraka cukrowego, terminy składania reklamacji dotyczących dostarczonych nasion, określenie minimalnej jakości buraków cukrowych, które mogą być odebrane przez producenta cukru, ustalenie miejsca i terminu odbioru buraków przez producenta cukru zgodnie z harmonogramem dostaw, ilość dostarczonych plantatorom wysłodków.

Przepisy ustawy o regulacji rynku cukru umożliwiły określenie „wzorcowej” umowy kontraktacji buraków cukrowych w rozumieniu przepisu art. 385 § 2 k.c. [Pietrzykowski 1997]². Została ona przyjęta na wspólnym posiedzeniu Prezydium Zarządu Głównego Krajowego Związku Plantatorów Buraka Cukrowego i Cukrowniczej Izby Gospodarczej w grudniu 2002 r. U podstaw jej wypracowania leżała konieczność respektowania interesów zarówno producentów cukru, jak i plantatorów. Umowa ta obowiązywała od kampanii 2003/2004, a została nazywana „umową kontraktacji buraków cukrowych na dostawy w kampanii cukrowniczej w 200X roku”. Zawierana była między plantatorem buraków cukrowych a producentem cukru, reprezentowanym przez prezesa zarządu i wyznaczoną osobę.

Kształtowanie umowy kontraktacji po wejściu Polski do Unii Europejskiej

Z dniem uzyskania przez Polskę członkostwa w UE na kształt umowy kontraktacji wpływ miały zarówno przepisy kodeksu cywilnego, ustalony wzorzec, jak i Rozporządzenie Rady nr 1260/2001 w sprawie wspólnej organizacji rynku cukru. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że uchwalenie wspomnianego aktu prawnego było początkiem nadal zachodzących przemian w unijnej organizacji rynku cukru. Ustawodawca już w samej preambule zwrócił uwagę na konieczność wyraźnego sprecyzowania zarówno roli umowy kontraktacji, jak i jej treści. Mianowicie: „w celu zapewnienia uczciwej równowagi praw i obowiązków pomiędzy wytwórcami cukru a plantatorami buraków cukrowych konieczne jest ustanowienie i przestrzeganie standardowych przepisów unijnych, które regulują

² W świetle tego przepisu wzory te są wzorcami niekwalifikowanymi, wydawanymi przez różne podmioty bez upoważnienia ustawowego. Związanie nim stron następuje, gdy jego zastosowanie zostało objęte wolą ich obu. Łącznie muszą być spełnione dwie przesłanki – zapoznanie się stron z treścią wzorca oraz zgoda na objęcie go treścią umowy.

stosunki umowne pomiędzy nabywcami i sprzedawcami korzeni buraków, jak również trzciny cukrowej” [Rozporządzenie Rady nr 1260/2001...].

Z podobnego punktu widzenia wyszedł ustawodawca unijny, kiedy po raz pierwszy w historii funkcjonowania rynku cukru sprecyzował ogólne postanowienia dotyczące umów i porozumień handlowych w zakresie skupu buraków. Zostały one wprowadzone na mocy Rozporządzenia Rady nr 206/1968 z 20 lutego 1968 r. określającego ogólne postanowienia dotyczące kontraktów i porozumień handlowych w zakresie skupu buraków cukrowych i od tamtego czasu uległy niewielkim modyfikacjom. Przepisy zawarte we wspomnianym akcie prawnym szczegółowo określiły postanowienia ramowe w odniesieniu do umów i porozumień międzybranżowych dotyczących zakupu buraków [Tomasiński 2003]. Stronami umowy handlowej są dostawcy buraków oraz producenci cukru, z zastrzeżeniem, że dostawca może sam produkować buraki albo kupować je od plantatora. Zgodnie z treścią art. 30 pkt 2 Rozporządzenia Rady nr 1009/67 z 18 grudnia 1967 r., dotyczącego wspólnej organizacji rynku cukru, tylko umowa zawarta między producentem i plantatorem może być uznana za właściwą umowę dostawy.

W świetle Rozporządzenia Rady nr 1260/2001, buraki cukrowe uprawiane przez plantatorów na terenie Unii Europejskiej były skupowane przez przetwórcę wyłącznie na podstawie zawieranych wcześniej umów. Kontrakty były obligatoryjne, a jednocześnie stanowiły jedyny sposób dostarczania korzeni do cukrowni [Price 1993]. Jednakże ustawodawca nie określił „sztywnych” reguł ich zawierania, gdyż ze względu na różnorodność warunków naturalnych oraz sytuacji ekonomicznej i technicznej nie było możliwe ujednoczenie zasad skupu dla wszystkich krajów członkowskich. Zatem w zależności od przepisów wewnętrznych poszczególnych krajów członkowskich były one zawierane jeszcze przed zasianiem buraków cukrowych, jako umowy wieloletnie. Umowy indywidualne oparte były na kontraktach typowych, a ich postanowienia musiały być zgodne z zasadami określonymi w załączniku III do Rozporządzenia Rady nr 1260/2001 oraz w porozumieniach branżowych.

Najistotniejszym elementem każdej umowy było określenie ilości buraków cukrowych, która była przedmiotem dostawy. Na podstawie art. 19 Rozporządzenia nr 1260/2001 w umowach strony dokonywały różnicowania w zależności od tego, czy z korzeni miał być wytworzony cukier A, cukier B czy też inny niż A i B. Kolejnym ważnym elementem umowy było określenie, czy i na jakich warunkach mogła być dostarczona dodatkowa ilość korzeni.

Rozporządzenie nałożyło na producentów cukru obowiązek informowania państwa członkowskiego, na którego terenie działają, o ilościach buraków skupowanych w celu wytwarzania cukru A, na które zostały zawarte umowy jeszcze przed wysiewem, oraz o przewidywanej zawartości w nich cukru. Każdy pro-

ducent cukru, który nie zawarł przed wysiewem umów na dostawę określonej ilości buraków odpowiadających kwocie A po cenie minimalnej za buraki A, był zobowiązany do zapłacenia przynajmniej ceny minimalnej za wszystkie przetwarzane na cukier w danym przedsiębiorstwie korzenie. Powyższe zasady nie były jednak obligatoryjne, a w ramach porozumienia branżowego strony mogły umówić się inaczej.

Kontrakcja buraków cukrowych – bieżąca problematyka

Obecnie aktem prawnym kształtującym organizację poszczególnych rynków rolnych jest Rozporządzenie Rady nr 1234/2007 z dnia 22 października 2007 r. ustanawiające wspólną organizację rynków rolnych oraz przepisy szczegółowe dotyczące niektórych produktów rolnych (rozporządzenie o jednolitej wspólnej organizacji rynku). Rozporządzenie to objęło swym zakresem wszystkie istniejące do tej pory niezależne organizacje rynkowe wraz z pełnym instrumentarium oddziałującym na nie, w tym w zakresie zawierania umów. Już w samej preambule ustawodawca podkreśla, że „potrzebne są szczególne instrumenty zapewniające odpowiednią równowagę praw i obowiązków między przedsiębiorstwami cukrowniczymi a plantatorami buraków cukrowych”. Zakłada on konieczność przyjęcia ramowych przepisów regulujących stosunki umowne między nabywcami i sprzedawcami buraków cukrowych.

Na podstawie tego rozporządzenia korzenie są dostarczane do przemysłu na podstawie zawieranych umów dostawy (art. 50). Wydaje się, że ich najważniejszym i w przypadku istnienia porozumienia branżowego głównym elementem jest dokładne określenie, jakiego typu buraków dotyczą (czy będzie z nich wyprodukowany cukier kwotowy czy pozakwotowy). Umowy muszą być zgodne z warunkami zakupu określonymi przez Komisję, w szczególności w odniesieniu do warunków regulujących zakup, dostawę i odbiór oraz zapłatę. Ustawodawca przewiduje obowiązek zawarcia umów przedsiewnych. W przeciwnym razie przedsiębiorstwa cukrownicze, które nie podpisały przedsiewnych umów dostawy buraków kwotowych po cenach minimalnych na ilość buraków odpowiadającą ich cukrowi kwotowemu, są zobowiązane do zapłacenia co najmniej ceny minimalnej buraków kwotowych za wszystkie buraki cukrowe, które przetwarzają na cukier.

Dokonując analizy obowiązujących przepisów prawa, należy jednoznacznie stwierdzić, że zawierane z producentem rolnym umowy kontraktacji muszą odpowiadać zakresom porozumień branżowych. Zgodnie z art. 50 ust. 2 Rozporządzenia Rady nr 1234/2007, warunki zakupu buraków cukrowych i trzciny cu-

krowej są regulowane przez porozumienia zawierane między plantatorami tych surowców a przedsiębiorstwami cukrowniczymi. Ich treści są kształtowane na szczeblu każdego państwa członkowskiego, określają one wszelkie rozwiązania związane np. z jakością czy warunkami zakupu korzeni. Najczęściej porozumienia zawierają pewne przyjęte wzorce umowne. Ponadto, jak zaznacza Perzyna, w pewnym sensie „wyprzedzają” zawierane umowy kontraktacji [Perzyna 2007].

Jeżeli chodzi o określenie roli umowy kontraktacji w dniu dzisiejszym, to należy stwierdzić, iż zasadniczo nie odbiega ona od roli nadanej jej w ujęciu historycznym. Z jednej strony, zabezpiecza ona „dopływ” surowca do przemysłu, w niezbędnej ilości, o sztywno określonych z góry parametrach. Z drugiej strony, gwarantuje ona plantatorowi otrzymanie wynagrodzenia za korzenie, o ile spełni wszelkie warunki związane z ich pozyskaniem. Niemniej jednak umowa ta określa jedynie te elementy, których z uwagi na przyrodniczy charakter produkcji, uzależniony od warunków klimatycznych, chorób itd., nie da się z góry ustalić i przewidzieć. W tym przypadku dużą rolę odgrywa również pozycja i polityka gospodarcza producenta cukru na rynku wewnętrznym. Pozostałe, niezmiennie postanowienia umowne są określane w porozumieniach branżowych, pojmowanych najczęściej jako szczególnego rodzaju zobowiązania [Budzinowski 2008]. Ponadto, umowa kontraktacji odgrywa ogromną rolę w ograniczaniu produkcji w związku z jej limitowaniem. Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa unijnego, buraki cukrowe są skupowane do przemysłu tylko i wyłącznie na podstawie tej umowy. Kwotowanie produkcji jako instrument realizacji założeń WPR ma pełnić określoną funkcję. W tym przypadku – jak zaznaczono wcześniej – ma stabilizować rynek. Jest to możliwe przez wprowadzenie bogatego spektrum rozwiązań prawnych, które stanowią *lex specialis* w stosunku do kodeksowej regulacji [Pytlak 2006].

Rola kontraktacji nie jest jednak ograniczona wyłącznie do etapu wytwarzania. Od jej zawarcia uzależniona jest wysokość generowanego przez producenta rolnego dochodu. Z jednej strony, ma on zagwarantowane wynagrodzenie za wytworzone korzenie, z drugiej natomiast uprawnia ona do otrzymywania dodatkowego wsparcia w postaci dopłat wypłacanych z różnych tytułów, a przewidzianych w ramach WPR.

Przykładem może tu być ponownie rynek cukru, na którym plantatorzy mogą ubiegać się o tzw. płatność cukrową, o ile spełnią warunki do przyznania jednolitej płatności obszarowej w danym roku i złożą wniosek o przyznanie tej płatności oraz zawarli na dany rok gospodarczy z producentem cukru umowę dostawy buraków cukrowych, zgodnie z art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 2007 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego. Choć cytowana ustawa wskazuje w swej treści na umowę dostawy, faktycznie chodzi tu o umowę kontraktacji.

Wnioski

W odniesieniu do rynku cukru wynikająca z kodeksu cywilnego rola umowy kontraktacji ulega osłabieniu. Najważniejsze postanowienia umowne do tej pory w niej określone, jak np. cena i wielkość produkcji, są przenoszone do porozumienia branżowego. Podmioty (strony umowy) rynku z góry ustalają podstawowe jej elementy, ograniczając tym sposobem swobodne, indywidualne ingerowanie w jej treść.

Samo porozumienie dotyczy wzajemnych stosunków pomiędzy plantatorami buraków cukrowych i producentami cukru w zakresie nieuregulowanym bezpośrednio obowiązującymi przepisami krajowymi i unijnymi w celu zapewnienia równowagi praw i obowiązków stronom umów kontraktacji na buraki cukrowe. Stanowi ono integralną część umów kontraktacji na dostawę buraków cukrowych zawieranych pomiędzy uczestnikami rynku, a uwzględnia powszechnie obowiązujące na terenie Polski przepisy prawa dotyczące rynku cukru. Niemniej ich rola nie ogranicza się jedynie do zakresu określonego Rozporządzeniem nr 1234/2007, który ma polegać na tym, że „przepisy ramowe powinny jedynie określać gwarancje minimalne wymagane przez plantatorów i przemysł cukrowniczy w celu zapewnienia sprawnego funkcjonowania rynku cukru, z możliwością przyjęcia odstępstwa od niektórych postanowień w ramach porozumienia branżowego” (pkt 26 preambuły do rozporządzenia o jednolitej wspólnej organizacji rynku).

Zgodnie z obowiązującym założeniem ustawodawcy unijnego, uczestnicy rodzimego rynku cukru byli zobowiązani do ustalenia warunków porozumienia. Jego stronami są Związek Producentów Cukru w Polsce oraz Krajowy Związek Plantatorów Buraka Cukrowego. Do zakończenia negocjacji pozostały jeszcze trzy zagadnienia. Pierwsze z nich dotyczy obniżenia kosztów kompleksowej obsługi surowca i wysłodków. Drugim są kwestie związane z dopłatami do wczesnych lub późnych dostaw korzeni. Ostatnim nieustalonym zagadnieniem jest podział nadwyżki ponad cenę referencyjną cukru. Wszystkie te sporne kwestie – jak wynikałoby z treści kodeksowego „wzoru” umowy – można zaliczyć do tzw. świadczeń dodatkowych, a jednak zostały przeniesione do porozumienia, który na rynku tym ma wyższą rangę od umowy.

Umowy kontraktacji, których przedmiotem są buraki cukrowe, zawierane są każdego roku na kolejną kampanię³. Ich podstawowym elementem negocjacyjnym pomiędzy producentami cukru a związkiem plantatorów są warunki pozyskiwania surowca wraz z ich dostawą oraz cena. Jak pokazuje praktyka, bardzo

³ Zob. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 10 marca 2011 r. w sprawie warunków zakupu i dostawy buraków cukrowych przeznaczonych do produkcji cukru w ramach kwoty produkcyjnej cukru, Dz.U. Nr 57, poz. 292.

często są one ustalane na poziomie poniżej oczekiwań plantatorów buraka cukrowego oraz kosztów uprawy [Kraużlis 2008]. Wskazuje to na osłabienie roli rolników w kształtowaniu swych praw i obowiązków [Budzinowski 2002]. Wydaje się zatem, że regulacja prawna powinna iść w kierunku wzmocnienia ich pozycji. Jednakże należy pamiętać o tym, że mimo oddziaływania prawa unijnego na rynek cukru, wzajemne relacje pomiędzy uczestnikami tego rynku są oparte na „określonej” swobodzie zawierania umów, a odpowiednie instrumenty w postaci reprezentacji plantatorów zostały zagwarantowane.

Na koniec warto dodać, że nadal podstawową funkcją umowy kontraktacji jest organizowanie produkcji rolnej gwarantującej, że pozyskane w gospodarstwie producenta rolne produkty będą miały jakość i właściwości niezbędne z punktu widzenia kontraktującego. Ponadto, w świetle obowiązujących przepisów prawa, jest ona głównym narzędziem organizacji unijnego rynku cukru i tym samym środkiem realizowania polityki rolnej.

Literatura

- BUDZINOWSKI R. 2002: *Zmiany prawa rolnego. Tendencje rozwoju*. Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Społeczny, z. 2, s. 160.
- BUDZINOWSKI R. 2008: *Problemy ogólne prawa rolnego. Przemiany podstaw legislacyjnych i koncepcji doktrynalnych*. Wyd. Nauk. UAM, Poznań, s. 155.
- KOZAK W. 1954: *Kontraktacja produkcji roślinnej*. Warszawa, s. 14–15.
- KRAUŻLIS M. 2008: Porozumienia branżowe i stan negocjacji w poszczególnych krajach Unii Europejskiej. *Poradnik Plantatora Buraków Cukrowych*, nr 3, s. 7–10.
- PERZYNA A. 2007: Porozumienia branżowe w prawie francuskim i włoskim. *Przegląd Prawa Rolnego*, nr 2, s. 245.
- PIETRZYKOWSKI K. 1997: *Kodeks cywilny. Komentarz*, tom I. C.H. Beck, Warszawa, s. 706–709.
- PRICE J. 1993: *European Community Sugar – The EC Sugar Policy, The EMS and The Agrimonetary System GATT, CAP Reform and EC Sugar Outlook for a New EC Sugar Policy*. ED&F MAN SUGAR LTD, Londyn, s. 11.
- PYTLAK P. 2006: Znaczenie i charakter umów w systemie mechanizmów regulujących branżowe rynki produktów rolnych. *Rejent*, nr 3, s. 93–104.
- SELWA J., STELMACHOWSKI A. 1970: *Prawo rolne*. PWN, Warszawa, s. 268, 284.
- STELMACHOWSKI A. 1960: *Kontraktacja produktów rolnych*. PWN, Warszawa, s. 43.
- TOMASINI A. 2003: Il fenomeno dell'integrazione nella legge di orientamento agricolo: le nuove prospettive degli accordi interprofessionali in funzione di un più adeguato adattamento della produzione al consumo. *Rivista di diritto agrario*, nr 2, s. 159, 160 i n.

Źródła prawa krajowego

- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. Nr 16, poz. 93 wraz z późn. zm.
- Ustawa z 26 sierpnia 1994 r. o regulacji rynku cukru i przekształceniach własnościowych w przemyśle cukrowniczym, Dz.U. Nr 98, poz. 473 wraz z późn. zm.

- Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o regulacji rynku cukru, Dz.U. Nr 76, poz. 810 wraz z późn. zm.
- Ustawa z dnia 26 stycznia 2007 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, Dz.U. Nr 35, poz. 217 wraz z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 marca 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad współpracy między producentami cukru i plantatorami buraków cukrowych, Dz.U. Nr 26, poz. 260.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 10 marca 2011 r. w sprawie warunków zakupu i dostawy buraków cukrowych przeznaczonych do produkcji cukru w ramach kwoty produkcyjnej cukru, Dz.U. Nr 57, poz. 292.

Źródła prawa unijnego

- Rozporządzenie Rady nr 1009/67 z 18 grudnia 1967 r. dotyczące wspólnej organizacji rynku cukru, OJ 1967, L 308/1.
- Rozporządzenie Rady nr 206/1968 z 20 lutego 1968 r. określające ogólne postanowienia dotyczące kontraktów i porozumień handlowych w zakresie skupu buraków cukrowych, OJ 1968, L 047/1.
- Rozporządzenie Rady nr 1260/2001 z 19 czerwca 2001 r. w sprawie wspólnej organizacji rynku cukru, OJ 2001, L 178/1–45.
- Rozporządzenie Rady nr 1234/2007 z 22 października 2007 r. ustanawiające wspólną organizację rynków rolnych oraz przepisy szczegółowe dotyczące niektórych produktów rolnych (rozporządzenie o jednolitej wspólnej organizacji rynku), OJ L 299, s. 1–149.

The Agricultural Procurement Contract as an Instrument for Managing the Limited Market – the Case of Sugar Market

Abstract

The aim of the article is an attempt to look at the cultivation contract as an instrument of organisation of the agricultural market in the limited production system. The contract is considered with the example of one of the most ‘regulated’ agricultural markets, i.e. the sugar market. It is especially important to answer the question how much the current regulation of cultivation contracts enables the market to function effectively, in accordance with the assumptions of the Common Agricultural Policy.

The article comprises both the issues concerning the changes taking place in the signing of cultivation contracts in different conditions of political systems and the role of the contract designated by the Community legislature after Poland’s accession to the European Union. The considerations end with an attempt to answer the question which direction the regulation of law concerning cultivation contracts should go from the point of view of a sugar beet grower and sugar manufacturer.